

natuur- en milieueducatie

kleuteronderwijs

kleuters@het Neerhof

omschrijving van het aanbod

Een halve dag werken en leren in een ervaringsgerichte omgeving, waarbij de nadruk ligt op het exploreren van een ongekende omgeving met neerhofdieren als bewoners.

De beschermde hoeve brengt de jonge bezoeker direct in de juiste sfeer om, onder begeleiding, op onderzoek uit te gaan en te ruiken, te zien en te voelen aan de neerhofdieren, om hun behuizing en dagbeleving te ontdekken.

educatieve activiteiten

In groep ontdekken de kleuters met Mimi muis de boerderij, in een interactieve zoektocht die hen bij alle dieren brengt. De kip en de kuikens, een konijn, een cavia, een geit, een schaap, enz. worden van naderbij bekeken, betast, gevoeld, geaaid en geroken. De kleine neerhofdieren worden in kleine groepjes omschreven naar uiterlijke kenmerken via een vraaggesprek. Het dier wordt door de kleuters vastgehouden en ze verwoorden wat ze daarbij ervaren. Via vergelijkende vragen (mens/dier) wordt het dier verder onderzocht, de geluiden worden nagebootst, de bewegingen worden geïmiteerd, ...

pedagogische omkadering

didactisch materiaal

- rugzakjes met materiaal voor de interactieve rondleiding (zwemvliezen om de eendenstap na te bootsen, strootjes en wolballetjes om de bij na te doen die nectar uit een bloem zuigt en deze naar de honingraat brengt, ...);
- doepakketten met puzzels, domino's, micromacro prenten, ...
- verzorgingsmateriaal, hooi, stro, voeders, ... in hanteerbare vormen voor kleuters;
- aangepast materiaal om de hokken te kuisen (schopjes, kruiwagens, emmertjes, ...);
- een boerhandpop die het onthaal verzorgt en de kleuters in contact brengt met Mimi muis;
- Mimi muis: een handpop die meegaat op de rondleiding en het verhaal vertelt.

educatieve begeleiding

Een begeleidersteam wordt gecoördineerd door één pedagogische Neerhofbegeleider.

tijdstip	schooljaar 2010-2011
organisator	Het Neerhof vzw Neerhofstraat 2 1700 Dilbeek Tel. 02/569.14.45 Fax 02/569.26.51 neerhof@vgc.be http://neerhof.vgc.be
contactpersoon	Marc De Staercke

natuur- en milieueducatie

lager onderwijs (derde graad)

Educatief natuurbeheer

omschrijving van het aanbod

De leerlingen krijgen een powerpointles over natuur en landschappen door de eeuwen heen, milieuproblematiek, natuurbescherming en natuurbeheer. Deze les dient als uitnodiging om zelf de handen uit de mouwen te steken en te helpen bij het beheer van een nabij natuurgebied, meestal staan takken ruimen of hooien op het programma. Ook het eigen schoolterrein (mee)beheren is mogelijk. Na deze dag natuurbeheer gaan de leerlingen op ontdekking in het natuurgebied.

educatieve activiteiten

1. inleiding: een powerpointpresentatie

Geeft een beeld over natuur, de invloed van de mens op zijn omgeving en natuurbeheer.

2. een werkdag in een natuurgebied

De kinderen steken de handen uit de mouwen. Naast enig respect voor de natuur ontwikkelen ze hier ook een 'arbeidsvoldoening' en leren ze samenwerken.

3. afsluitende activiteit: een ontdekkingstocht

De leerlingen komen terug in hetzelfde gebied en zien het resultaat van hun werk. Via verschillende opdrachten zoals wateronderzoek, plantendeterminatie en luisteren naar geluid komen ze op een zeer ervaringsgerichte wijze in contact met de rijkdom van de natuur.

Bij gebrek aan een natuurgebied in de schoolbuurt kan er ook gewerkt worden rond een schoolproject 'vergroening van de speelplaats'. Dan wordt er niet in een natuurgebied gewerkt, maar op het schoolterrein zelf (indien dit er zich toe leent). Dit project wordt mee omkaderd door MOS.

pedagogische omkadering

didactisch materiaal

Een interactieve powerpoint. Bij de natuurontdekking gaan de leerlingen zelf aan de slag met loupes, zoekkaarten voor waterbeestjes, zoekkaarten voor amfibieën, schepnetjes, loupepotjes, stethoscopen, plantengidsen, allerlei wondere zaken in de tas van de gids (schedels, wespennesten, dode vleermuizen, enz.).

educatieve begeleiding

Een educatieve medewerker van Natuurpunt Beheer.

tijdstip	schooljaar 2010-2011
organisator	Natuurpunt Beheer vzw Coxiestraat 11 2800 Mechelen Tel. 015/29.72.72 Fax 015/42.49.21 liesbet.cleynhens@natuurpunt.be www.natuurpunt.be
contactpersoon	Liesbet Cleynhens

natuur- en milieueducatie

basisonderwijs en secundair onderwijs

MilieuZorg Op School (MOS)

Driekwart van de jongeren tussen 9 en 27 jaar zijn bezorgd om het milieu en willen 'iets' doen. Zo blijkt uit een onderzoek van het 'Steunpunt Jeugd'. Scholen kunnen hier op inspelen door de leerlingen actief te betrekken bij het verbeteren van de milieusituatie op school. MOS biedt scholen een kader om dit op een gestructureerde wijze te doen.

MilieuZorg Op School is een pedagogisch project van de Vlaamse overheid. Het is een milieuzorgsysteem. Dat betekent dat je milieudoelstellingen formuleert en met de leerlingen een actieplan opstelt. MOS heeft verschillende themabundels (gratis voor MOS-scholen) waarin je bijna alles vindt om pedagogisch verantwoord de leefomgeving in en om de school aan te pakken.

Een school die met MOS begint, is nooit meer dezelfde want een MOS-school is aangenamer, avontuurlijker en gezonder om in te leren; ze gebruikt de ruimte optimaal – een stuk ongebruikt braakland wordt omgetoverd in een prachtige schooltuin – en daarnaast is MOS één van de middelen die de school ter beschikking heeft om haar werkingskosten te doen dalen. Meer en meer wint de overtuiging veld dat 'zorg voor het milieu' opbrengt en niet extra kost !

MOS biedt gratis educatief materiaal en begeleiding aan, aangepast aan het niveau van de leerlingen: van kleuterklas tot hogeschool! Al het aangeboden materiaal past volledig binnen de vakoverschrijdende eindtermen en ontwikkelingsdoelen van het secundair onderwijs of wereldoriëntatie in het basisonderwijs. Ook kunnen er verbindingen gelegd worden met taal, rekenen, godsdienst/zedenleer enz.

Het MOS-project wordt gecoördineerd en begeleid via een samenwerking tussen het departement Leefmilieu, Natuur en Energie van de Vlaamse Gemeenschap, de provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

Didactisch materiaal:

1. MOS-basisonderwijs

- de vernieuwde MOS-handleiding met milieubeleidsverklaring, methodiek, milieuenquête, stappenplan, jaarkalender en een zelfevaluatieformulier;
- de themabundels 'Afvalpreventie', 'Natuur op school', 'Water', 'Verkeer' en 'Energie', met achtergrondinformatie, een overzicht van mogelijke acties, een selectie van educatieve materialen en MOS-schakels (buitenschoolse activiteiten);
- bijkomend educatief materiaal: de 'Technische handleiding voor een groene school' en het 'Werkboek basisonderwijs' (i.s.m. WWF & Velt).

2. MOS-secundair onderwijs (groene school)

- 'Een goede cocktail is het lekkerst' of het 'Praktijkboek MOS-secundair': het werd speciaal geschreven om met duidelijke voorbeelden en achtergrondinformatie de weg te wijzen naar een duurzame MOS-school. Mag niet ontbreken in de MOS-kast !
- de themabundels 'Energie', 'Afval', 'Mobiliteit' en 'Water' en 'Vergroening';
- bijkomend educatief materiaal: webtoepassingen bij de themabundels, MOSkey, meetinstrumenten, 'Technische handleiding voor een groene school' en 'Werkboek secundair onderwijs' (i.s.m. WWF & Velt).

3. MOS-netwerk

In de nieuwsbrief 'Mosterd', tweemaal per jaar in alle scholen bedeed, en op de website www.milieuzorgopschool.be wordt up-to-date informatie over MOS in Vlaanderen, het Brusselse hoofdstedelijke gewest en over milieuzorg bij onze burens gegeven. Maak er gebruik van om wat je goed doet, ook te tonen.

4. MOS-logo

Scholen die een milieutraject doorlopen, kunnen het MOS-logo (een drieliuk) aanvragen. Een externe jury evalueert het educatief project en geeft advies. Zo groeit de school verder en krijgt ze de kans het project te verdiepen. Scholen die het derde logo behaald hebben, kunnen zich inschrijven om de Internationale Groene Vlag te behalen. Deze vlag blijft twee jaar geldig en kan opnieuw aangevraagd worden.

MOS werkt samen met tal van Brusselse partners (GREEN, Kleur Bekennen, LOGO, Net Brussel, De Stadswinkel, e.a.). Het spreekt voor zich dat de activiteiten die je met deze partners organiseert ook in aanmerking komen om het MOS-logo te behalen.

Geïnteresseerd? Neem dan contact op met de Brusselse MOS-begeleider.

tijdstip	schooljaar 2010-2011
organisator	Milieuzorg Op School (MOS) p/a GREEN Belgium Brussel Edinburgstraat 26 1050 Brussel (Elsene) Tel. 0473/73.67.30 Fax 02/893 08 01 paul.renders@vgc.be of mos@vgc.be www.milieuzorgopschool.be
contactpersoon	Paul Renders, Brusselse MOS-begeleider

natuur- en milieueducatie

basisonderwijs en secundair onderwijs

Natuureducatieve ateliers en leerpaden

De vzw Inverde, opleidingen bos-, groen- en natuurbeheer, is gehuisvest in het kasteel van Groenendaal, in wat één van de belangrijkste toegangspoorten tot het Zoniënwoud zal worden.

omschrijving van het aanbod

Het educatieve aanbod van Inverde bestaat uit verschillende ateliers voor schoolklassen rond het thema bos en aangepast aan de leeftijd:

educatieve activiteiten

KLEUTERS:

Kabouterpap

De kleuters gaan op stap met een boskaboutter als gids. Aan de hand van een verhaal en spelletjes rond het leven van de boskaboutter, maken zij speels kennis met het bos en zijn bewoners.

Konijnenpap

Tocht in het bos met een boskonijntje als gids. Met andere konijntjes leert het de kinderen hoe konijntjes en andere dieren leven en wonen in het bos.

LAGER ONDERWIJS:

Rein en de dieren

Op stap met Rein, een jongen die dicht bij het bos woont. Hij vertelt hoe de dieren er leven. Sommige hebben scherpe ogen, andere moeten het hebben van hun geurzin. Met opdrachten nemen de kinderen de rol van de dieren over.

Drama in het bos

Als echte speurneuzen trekken de leerlingen het bos in op zoek naar sporen. Dit atelier leert sporen zoeken en herkennen. Allerlei opdrachten brengen de leerlingen dicht bij de ontknopning van een drama.

Oriëntatietechnieken

Nooit meer verdwalen in het bos. Met kompas, kaart en andere technieken leer je je oriënteren. Kaartlezen doen we voortaan zonder problemen.

Wonen in het bos

Wonen, samenwonen, het lijkt wel de gewoonste zaak op de wereld. De natuur is één schouwspel van wonen. Grote en kleine organismen, planten en dieren, ze kunnen niet zonder elkaar. De moeite waard om wat verder op in te gaan.

Dag bomen

Hoe groeien bomen? Welke vorm hebben ze? Worden ze oud en groot? Geuren ze? Dit komen leerlingen te weten. Met zoekkaarten vinden ze de juiste naam voor elke boom. Het arboretum van Groenendaal, meer dan 100 jaar oud, is hiervoor zeer geschikt. Leerlingen leren hoe het volume van een boom te berekenen, de boomhoogte, de oppervlakte van de kroon enz.

Leven in de poel

Zonder water geen leven. Sommige dieren brengen er het grootste deel van hun leven in door. Aan de hand van waterstalen gaan de kinderen zelf de kwaliteit van het water na en leren ze welke diertjes er allemaal in de poelen leven.

Roofvogels en braakballen

Door het uitpluizen van braakballen leren de kinderen wat er zoal op het menu staat van roofvogels.

Dood hout brengt leven in het bos

Dood hout is heel belangrijk voor een bos. Een dode boom is als het ware een groot flatgebouw met vele kamertjes. In dit atelier leren de kinderen de ganse levenscyclus kennen van een gezonde boom tot humus.

SECUNDAIR ONDERWIJS

Biotoopstudie

Biotische factoren (dieren, planten, zwammen) worden via zoekkaarten op naam gebracht. Abiotische factoren (microklimaat, zuurtegraad, temperatuur, vochtigheid ...) worden gemeten met aangepaste meettoestellen. De grote invloed van de mens op de bossen wordt ter sprake gebracht.

BASISONDERWIJS EN SECUNDAIR ONDERWIJS

Crea-activiteiten

Crea-activiteiten en practica, aansluitend op een leerpad. Knutselen met natuurlijke materialen, bosspel, nestkasten bouwen, uitwerken van een maquette van het Zoniënwoud in reliëf, ...

pedagogische omkadering

didactisch materiaal

Er wordt gebruik gemaakt van verschillende didactische materialen:

- loupes en loupepotjes, binoculaires
- educatieve fiches, afhankelijk van het thema
- braakballen (atelier roofvogels)
- zoekkaarten (bomen, bodemdiertjes, waterdiertjes, paddestoelen)
- materialen voor bodemonderzoek, voor wateronderzoek
- houthakkerskruis en hoogtemeters
- ...

educatieve begeleiding

Alle ateliers en leerpaden worden begeleid door erkende natuurgidsen met ervaring in het begeleiden van natuureducatieve ateliers voor kinderen.

tijdstip schooljaar 2010-2011
organisator vzw Inverde, opleidingen bos-, groen- en natuurbeheer
Duboislaan 1B
1560 Hoeilaart
Tel. 02/658.24.80 Fax 02/658.24.95
mia brankaer@lne.vlaanderen.be
www.inverde.be/cursusaanbod/inschrijving_natuurateliers
contactpersoon Mia Brankaer

natuur- en milieueducatie

basisonderwijs, secundair onderwijs

Educatief programma voor schoolgroepen in het Museum voor Natuurwetenschappen

omschrijving van het aanbod

Het Paleolab is een informele leeromgeving (180 m²) waar leerlingen ontdekkend kunnen leren met behulp van 30 interactieve modules. De modules bevorderen probleemoplossend werken om op informele wijze, niet gestuurd, spelend te leren. De ruimte sluit aan bij de nieuwe dinogalerij en behandelt inhoudelijk aansluitende thema's zoals paleontologie (fossielen) en geologie. In het paleolab is ook een rustzone voorzien met een lees- en vertelhoek.

educatieve activiteiten

De activiteiten zijn verdeeld over drie subthema's:

(Voorbereiding) Veldwerk:

Effecten van winderosie observeren, groeiringen analyseren, een geologische kaart van België samenstellen met de juiste fossielen, een afdruk van fossielen maken in plasticine, fossiel uit de bodem vrijmaken, fossielen determineren, fossiele onderdelen herkennen en onderscheiden van nepfossielen

Onderzoek en labowerk:

Tanden van vleeseter/planteneter in een gebit plaatsen, fossielen bij het juiste model plaatsen, fossielen bij het juiste equivalent van het recente dier plaatsen, fossielen ingebed in amber observeren en rangschikken, echt dinobeen analyseren, mineralen ordenen met behulp van UV-licht, mineralen koppelen aan gebruiksvoorwerpen, mineralen herkennen

Reconstructie en interpretatie:

Huidstructuur van de dino op een figuur aanbrengen, de structuur van een fossiel kopiëren, figuren van prehistorische dieren maken met de origami/tangram techniek, dinonamen etymologisch reconstrueren, een dinoskelet ineen puzzelen, een figuur van een mammoet reconstrueren, een tekening van een oervogel kopiëren met een lichtbak, voetsporen van dino's nabootsen, fouten zoeken in een figuur, verkleden in prehistorische mens.

Permanent aanbod in vaste tentoonstellingen

Rondleidingen

De gidsen maken van een thematische rondleiding doorheen de tentoonstellingen een boeiende ontdekkingsstocht. Alle rondleidingen hebben een duur van 75 minuten en zijn aangepast aan de leeftijd van de deelnemers. De meeste rondleidingen zijn geschikt voor een leeftijd vanaf 8 jaar (derde leerjaar). Er komen verschillende thema's aan bod.

Natuurateliers

De natuurateliers brengen de leerlingen op een creatieve manier in contact met de natuur in en buiten het museum. De ateliers zijn uitgewerkt rond verschillende natuurthema's, telkens aangepast voor een specifieke leeftijd. Ze gaan door in (soms ook rond) het museum. Elk atelier omvat een workshop over het gekozen thema, vrijwel altijd voorafgegaan door een korte rondgang in de museumzaal die aansluit bij het gekozen thema. Natuurateliers duren 2 uur.

Dierenverhalen

Vertellers brengen verhalen over de dieren die men in het museum kan bewonderen. Achteraf volgt een knutsel- of kleuropdracht. Dierenverhalen zijn er enkel voor de kleinsten tot en met het tweede leerjaar van het basisonderwijs. De duur is 1 uur. De thema's zijn: dino's, prehistorie, insecten, zoogdieren.

In 2009 opende de nieuwe Galerij van de Evolutie. In december 2010 wordt de opening voorzien van de nieuwe zaal over biodiversiteit in stedelijke context. Voor deze nieuwe vaste tentoonstelling wordt een nieuw educatief aanbod uitgewerkt (atelierwerking). In het kader van het Internationale Jaar van de Biodiversiteit (2010) organiseert het Museum tal van activiteiten rond dit thema met als orgelpunt in december de opening van de nieuwe vaste tentoonstelling rond biodiversiteit.

pedagogische omkadering

didactisch materiaal

Afhankelijk van het thema en van de werkvormen worden verschillende didactische materialen aangeboden.

educatieve begeleiding

De educatieve begeleiding gebeurt door gidsen en animatoren.

tijdstip	schooljaar 2010-2011
organisator	Museum voor Natuurwetenschappen - educatieve dienst Vautierstraat 29 1000 Brussel Tel. 02/627.44.44 Fax 02/646.44.66 ann.venmans@natuurwetenschappen.be www.natuurwetenschappen.be/educa
contactpersoon	Ann Venmans

natuur- en milieueducatie

basisonderwijs secundair en hoger onderwijs

“Milieuzorgcampagne van Leefmilieu Brussel-BIM”

kant-en-klare projecten en gratis vormingen en materialen

omschrijving van het aanbod

De leerlingen in contact brengen met milieuzorg, hen kennis bijbrengen rond de verscheidene thema's en hen uitnodigen tot milieubewust gedrag. Een voortrekkersklas kan acties opzetten naar de hele schoolgemeenschap

educatieve activiteiten

voor het basisonderwijs

- Campagne **'Het milieu bleven op school'**

De projectoproep richt zich telkens tot één klas: 'papier', 'energie', 'geluid' en water vanaf het 3de leerjaar. Deze klas wordt voortrekkersklas in de school en krijgt 3 tot 4 animaties, die van het begin worden vastgelegd. De school verbindt zich tot het beleggen van een overleg als start van het project en tot het steunen van de voortrekkersklas in haar acties. Voor 'energie' en 'papier' krijgt de klas een pedagogisch dossier en leerlingenboekje, voor 'water' en 'geluid' enkel een pedagogisch dossier.

- Campagne **'uitdaging'**

De hele school engageert zich tot een actieve inzet om effectief energie te gaan besparen. Een voortrekkersklas (vanaf 4de leerjaar) krijgt een vormingstraject. Een eco-team leidt alles mee in goede banen.

voor het secundair en het hoger onderwijs

- Campagne **'de energie-uitdaging'**

De hele school engageert zich actief om ook effectief energie te gaan besparen. Het team wordt gecoacht om een programma rond energie op te zetten.

- Campagne **'de afval-uitdaging'**, zoals hierboven maar rond afvalpreventie.

Scholen schrijven zich uiterlijk eind juni voor de projectoproepen in.

Secundair onderwijs: 1ste oproep tot 15 juni, 2de oproep in september indien nog niet volzet.

Meer informatie: www.greenbrussel.be

pedagogische omkadering

didactisch materiaal

- gratis didactisch materiaal; Bijkomend materiaal kan gratis ontleend worden via het documentatiecentrum van GREEN Steunpunt Brussel.

educatieve begeleiding

- door een educatieve projectbegeleider.

tijdstip schooljaar 2010 – 2011
organisator GREEN Brussel
 Edingburgstraat 26
 1050 Brussel
 Tel. 02/893.08.09
 kris@greenbelgium.org

contactpersoon Kris Van Ingelghem